[א]גר דן את חבירו דבר תורה שנאמר [1]שום תשים עליך מלך אשר יבחר ה' אלהיך בו מקרב אחיך תשים עליך מלך עליך הוא דבעינן מקרב אחיך אבל גר דן את חבירו גר [ב]ואם היתה אמו מישראל דן אפי' ישראל [ג]ולענין חליצה עד שיהא אביו ואמו מישראל שנאמר [2]ונקרא שמו בישראל אמר רבה אמר רב כהנא אמר רב א) [ד]אם יבא אליהו ויאמר חולצין במנעל שומעין לו אין חולצין בסנדל אין שומעין לו שכבר נהגו העם בסנדל ורב יוסף אמר רב כהנא אמר רב אם יבא אליהו ויאמר אין חולצין במנעל שומעין לו אין חולצין בסנדל אין שומעין לו שכבר נהגו העם בסנדל מאי בינייהו איכא בינייהו [ה]מנעל לכתחלה ולמ"ד אפי' לכתחלה והתנן חלצה במנעל חליצתה כשרה דיעבד אין לכתחלה לא ה"ה דאפילו לכתחלה ב) ואיידי דבעי למיתני סיפא באנפיליא חליצתה פסולה דאפילו דיעבד תנא נמי רישא דיעבד ומנעל לכתחלה תנאי היא דתניא [ו]א"ר יוסי פעם אחת הלכתי לנציבין מצאתי זקן אחד אמרתי לו כלום אתה בקי בר' יהודה בן בתירא אמר לי הן ועל שולחני הוא תדיר כלום ראית שחלץ ביבמה אמר לי ראיתי שחלץ הרבה פעמים במנעל או בסנדל אמר לי [א] וכי חולצין במנעל [ז](והתורה אמרה נעלו ולא מנעלו) אמרתי לו א"כ מה ראה ר' מאיר לומר חלצה במנעל חליצתה כשרה רבי יעקב אומר משמו [ח]חולצין במנעל לכתחלה ומאן דאמר לכתחלה לא מאי טעמא אילימא משום דהויא [ט]פנתא מעל וארקתא מעל דמעל והתורה אמרה [3]מעל ולא מעל דמעל אי הכי אפילו דיעבד נמי לא גזירה משום מנעל מרופט אי נמי משום חצי מנעל אמר רב אי לאו דחמיתיה [י]לחביבי דחלץ בסנדל דאית לה שינצין אנא לא הואי חליצנא אלא בסנדלא דטייעא דמיהדק טפי [כ]והאי דידן אע"ג דאית ביה חומרתא קטרינן ביה מיתנא כי היכי דתהוי חליצתה מעלייתא: סימן התרת יבמה סנדל: אמר רב יהודה אמר רב [ל]התרת יבמה לשוק בשמיטת רוב העקב מיתיבי ג) [מ]הותרו רצועות מנעל וסנדל או ששמט רוב הרגל חליצתה פסולה טעמא דשמט הוא הא שמטה היא חליצתה כשרה רוב הרגל אין רוב העקב לא היינו רוב הרגל היינו רוב העקב ואמאי קרו ליה רוב הרגל דכולא חיילא דכרעא עליה דחים מסייע ליה לר' ינאי דאמר ר' ינאי בין שהתיר הוא ושמטה היא בין שהתירה היא ושמט הוא חליצתה פסולה עד שתתיר היא ותשמיט היא בעי ר' ינאי [ט]קרעתהו מהו שרפתהו מהו גלויי כרעא בעינן והאיכא או דלמא חליצה בעינן וליכא תיקו בעא מיניה רבי נחמיה מרבה [י]שני מנעלים זה על גב זה מהו ה"ד אילימא דשלפתיה לעילאי וקאי תתאי מעל אמר רחמנא ולא מעל דמעל לא צריכא דקרעתיה לעילאי ושלפתיה לתתאי וקאי עילאי מאי חליצה בעינן והא איכא או דלמא גלויי כרעא בעינן וליכא

ומי

גר דן את חברו. דיני נפשות דאילו דיני ממונות אפילו לכל ישראל דתנן (סנהדרין דף לב.) הכל כשרים לדון דיני ממונות ואמרי' ט) הכל לאתויי מאי לאתויי גר: **עליך הוא דבעינן מקרב אחיך.** אבל על הגר אפי' חבירו אתה מקים עליו. דיין בכלל מלך דכתיב (משלי כט) מלך במשפט יעמיד ארץ י) אם דומה דיין למלך שאין צריך כלום יעמיד ארץ ועוד שימות הרבה כתובים כאן כל משימות שאתה משים לא יהו אלא מקרב אחיך: **בישראל** כ). משמע שיהא ישראל מכל צדדין: במילתיה דרבה גרסינן **חולצין במנעל שומעין לו אין חולצין בסנדל אין שומעין.** ומדקאמר אם יבא אליהו כו' דכל כמה דלא אתי אליהו ואמר לא חלצינן אלמא מנעל לכתחלה לא. ובדרב יוסף גרסי' אם יבא אליהו ויאמר אין חולצין במנעל שומעין לו אין חולצין בסנדל אין שומעין לו וכל כמה דלא אמר לן אליהו אין חולצין במנעל חלצינן לכתחלה: ה"ג **אמר לו וכי חולצין במנעל.** ול"ג והתורה אמרה נעלו ולא מנעלו שאין מנעל כתוב בכל התורה אלא נעלו כגון של נעלך (שמות ג) שלף איש נעלו (רות ד) דמשמע בין סנדל בין מנעל דמנעל לשון חכמים ונעל לשון תורה והאי דאמר מנעל לכתחלה אסור לאו מקרא יליף אלא משום גזירה כדלקמן. והאי דכתיב באורייתא (דברים לג) ברזל ונחשת מנעליך לשון מנעול ובריח הוא: **משמו.** דר"מ: **פנתא.** גב המנעל: **וארקתא.** ערוך נעל (בראשית יד) מתרגם ארקתא דמסאנא שכופלין רצועות על אזניו והוו ליה כשני נעלים זה על גב זה אבל סנדל אין קושרין וכופלין רצועות (א) של אזניו שהרי קשה הוא ואין הרצועה דוחקתו אבל בשפת פיו יש כמו קשר לקצר את פיו: **א"ה אפילו דיעבד נמי.** אלא מדאמרינן חליצתו כשרה ש"מ גלויי כרעא בעינא ואפילו שני מנעלים זה על גב זה כי שולפת לתרוייהו שפיר דמי כדאמר לקמן ב' מנעלים כו' מהו ועד כאן לא מיבעיא ליה אלא דקרעתיה לעילאי ושלפתיה לתתאי אבל שלפתינהו לתרוייהו שפיר דמי: **מרופט.** ◦מבוקע קרוע מלמעלה דכיון דרכיך אע"ג דקרוע מייתב ליה אכרעיה אבל סנדל שהוא קשה אין יכול לישבו על רגלו משנפחת וליכא למיגזר מידי: **שינצי.** אשטר"ל ונוח לחולצו: **אע"ג דאית ביה חומרתא.** קשר קשור על שפתיו ומעמידו שלא יצא מן הרגל אפ"ה בשעת חליצה קטרינן ביה מיתנא כי היכי דתיתי היא ותישרי והדר תחלוץ ותהוי חליצה מעליא: **בשמיטת רוב העקב.** כגון ששמטה את רוב העקב מן הסנדל אע"פ שלא חלצתו כולו הותרה: **הותרו רצועות מנעל.** שלא התירתן היא: **או ששמט.** הוא רוב הרגל והיא חלצתו לגמרי: ל) **דחים.** נסמך. לשון דחוס בריימב"ר בלע"ז: **עקב.** שלו"ן: **מסייע ליה כו'.** הא דקתני הותרו רצועות כו': **שרפתהו.** השליכה גחלת על הסנדל כשהוא כרוך ברגלו ושרפתו:

מוקי

או של נתבע ובכתובות פר"ח מרענא שטרא אפומיה אפילו כתוב נאמנות בשטר נשבע וגובה ונראה לר"י שרוצה לומר שכתב לו לוה למלוה בתוך השטר דמהימן ליה בלא שבועה כל אימת דאמר לא פרענא אפילו פרעו בעד אחד ופוגם ונפרע שלא בפניו דהוה צריך שבועה אי לא דכתב ליה הכי וכה"ג מיירי הכא:

גר דן את חבירו דבר תורה. פירש בקונט' היינו לדיני נפשות ואין נראה כדכתבתי בהחולץ (לעיל דף מה:):

לענין חליצה עד שיהא אביו ואמו מישראל. פי' באמו לא סגי עד שיהא גם אביו מישראל אבל באביו לחוד סגי דהא אפי' לענין יחוס כהונה סגי באביו מישראל כדאמרינן בעשרה יוחסין (קידושין עז.) (ב) הקשה ר"י דבפרק נערה בכתובות (דף מד:) אמר גבי נערה המאורסה כי עשתה נבלה בישראל דהורתה ולידתה בקדושה ישראלית מעלייתא היא ותירץ כיון דהורתה ולידתה בקדושה ישראלית מעלייתא היא א"כ לחליצת גרים נמי כיון שהורת' ולידת' בקדושה הוו נמי ישראל מעליא וקרינן בהו עליך וא"כ בלאו מונקרא שמו בישראל נפקא פסול גר לחליצת גרים עד שתהא אמו מישראל דבעינן מקרב אחיך ולהכי אית לן למידרש מונקרא שמו בישראל עד שיהא אביו מישראל א) ולפי זה צריך לומר דרב שמואל היתה אמו מישראל דהא לא איצטריך ברייתא למיפסל אלא אותו שאמו מישראל מ):

ה"ה דאפילו לכתחלה ואיידי דתנא סיפא כו'. תימה תקשה ליה סיפא דקתני בסנדל שיש בו עקב כשר משמע הא לכתחלה לא אלא ע"כ משום דקתני סיפא אם אין בו עקב פסול נקט רישא כשר וי"ל דה"מ למימר וליטעמיך:

ועל שולחני הוא תדיר. בירושלמי גרס שולחני הייתי בעירי ועל שולחני כו':

וכי חולצין במנעל. ול"ג והתורה אמרה נעלו ולא מנעלו כמו שפירש בקונטרס וגם רב יהודאי גאון מחקו מן הספרים ובתוספתא אינו:

גזירה משום מנעל המרופט. ואם תאמר דתני בסוף פרק תולין (שבת דף קמא: ושם) לא תצא אשה במנעל המרופט ולא תחלוץ בו ואם חלצה חליצתה כשרה וי"ל דהתם אינו מרופט כ"כ שלא יהא ראוי לנעול בו:

ואע"ג דאית ביה חומרתא קטרינן ביה מיתנא. בירושלמי בפרקין גרסינן כילד הוא עושה קושרו עד שיהא יכול להלוך בו מאליו רבי חנינא בריה דרבי הלל אומר עונבו כדי שתוכל להתירו באחת מידיו כילד היא עושה מתירתו בימין ותופסתו בשמאל ושומטת עקב בימין וגוררתו בשמאל עד שתהא התרה וחליצה בימין עד כאן ירושלמי ומיהו נהגו לקשור היטב בקשר גמור וגם צריך שתתירנו בידה הימנית לפי הירושלמי ואע"פ שלא מצינו שפוסל בשמאל אלא ברגל אבל ביד כשר לחלוץ אפילו בשמאל ואמרינן נמי לקמן בסוף פירקין (דף קה.) גידמת חולצת בשיניה משמע ◦דלא מיפסלא אם לא חלצה בידה הימנית:

ומי

מסורת הש"ס

א) מנחות לב., ב) [שבת ל. וש"נ], ג) [תוספ' פי"ב ושם איתא ר' שמעון], ד) במ"ס אין זה, ה) [שם וע"ש], ו) [עיין בערוך ערך ארקתא], ז) [היינו רבי חייא שהיה אחי אביו ואמו של רב רש"י עירובין יב:], ח) [תוס' פי"ב], ט) [שם לו:], י) [כתובות קה:], כ) [דברים כה], ל) [נ"ל אחר ד"ה עקב], מ) [וע"ע תוס' סנהדרין לו: ד"ה חדא],

תורה אור השלם

[1] שׂוֹם תָּשִׂים עָלֶיךָ מֶלֶךְ אֲשֶׁר יִבְחַר יְיָ אֱלֹהֶיךָ בּוֹ מִקֶּרֶב אַחֶיךָ תָּשִׂים עָלֶיךָ מֶלֶךְ לֹא תוּכַל לָתֵת עָלֶיךָ אִישׁ נָכְרִי אֲשֶׁר לֹא אָחִיךָ הוּא:
דברים יז טו

[2] וְנִקְרָא שְׁמוֹ בְּיִשְׂרָאֵל בֵּית חֲלוּץ הַנָּעַל:
דברים כה י

[3] וְנִגְּשָׁה יְבִמְתּוֹ אֵלָיו לְעֵינֵי הַזְּקֵנִים וְחָלְצָה נַעֲלוֹ מֵעַל רַגְלוֹ וְיָרְקָה בְּפָנָיו וְעָנְתָה וְאָמְרָה כָּכָה יֵעָשֶׂה לָאִישׁ אֲשֶׁר לֹא יִבְנֶה אֶת בֵּית אָחִיו:
דברים כה ט

גליון הש"ס

רש"י ד"ה מרופט מבוקע. וכן האי תיבותא דאירפטו מגילה דף כו ע"ב: תוס' ד"ה ואע"ג וכו' דלא מפסלא אם לא חלצה בידה הימנית. עי' חולין כ ע"א תד"ה לא למעוטי:

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה וארקתא וכו' רצועות על אזניו שהרי: (ב) תוס' ד"ה לענין וכו' הקשה ר"י. נ"ב כוונת קושייתו ה"פ דלמא קרא אתא לחליצת גרים דלא סגי בלידתו בקדושה אלא בהורתו בקדושה אבל לא בעינן אפי' אמו מישראל בחליצת גרים ועיין בתוס' דכתובות דף מד שם מבואר כן:

הגהות הגר"א

[א] גמ' (וכי חולצין) תא"מ נ"ב כ"ה בתוספתא אבל לפי הירושלמי ל"ג לה (ומ"ש והתורה אמרה נעלו ולא מנעלו כבר מחקה רש"י וגם בתוספתא ליתא. ומ"ש א"כ מה כו' חליצתה כשרה פירוש בדיעבד דוקא) ונכון מאד דעל גירסא שלנו קשה כמה קושיות וגם קשה להולמו שיהא מהופך בהיפך גמור המעשה מדברי הירושלמי (וע"י רמב"ן):

מוסף רש"י

מנעל מרופט. שנתקלקל ונפרד מחיבורו (מגילה כו:).

עין משפט נר מצוה

טז א ב מיי' פי"א מהל' סנהדרין הלכה יא טוש"ע ח"מ סי' ז סעיף א וטוש"ע י"ד סי' רסט סעיף יא:

יז ג מיי' פ"ד מהלכות יבום הלכה ה סמג עשין כב טוש"ע אה"ע סימן קסט סעיף ב וטוש"ע י"ד סימן רסט סעיף יא:

יח ד ה מיי' שם הלכה ו סמג שם טוש"ע אה"ע סימן קסט סעיף טז ועיין בב"י:

יט ו טוש"ע שם סעיף יט ובפירוש סדר חליצה סעיף סא:

כ ז מיי' שם הלכה ז:

כא ח מיי' שם הלכה טו טוש"ע שם סעיף לג ובפירוש סדר חליצה סעיף עג:

כב ט מיי' שם הל' כא טוש"ע שם סעיף לו:

כג י מיי' שם טוש"ע שם סעיף לז:

לעזי רש"י

אשטר"ל [אישטירלי"ש]. שנצים, שרוכים.
בריימב"ר [פרימבר"א]. לדחוק.
שלו"ן [טלו"ן]. עקב.

תוספות ישנים

א) וספק ביד מורי אי פסילנא דורות כדפסילנא לכהן בת גר [ואפי' בת בת גר]: **אע"ג** דאית ביה חומרתא נויל"ש בלע"ז קטרינן ביה מיתנא. רצועות, וכן אנו נוהגים האידנא לעשות בסנדל של חליצה נאייל"ש ורצועות לקשור סביב השוק וטוב ליזהר שלא יהו אזני המנעל רחבות יותר מדאי שלא יכרכו זו על זו אלא כדי לכרוך סביב השוק בלבד כדי שתגיע אזן זו לחברתה ולא יותר:

תוס' חד מקמאי

נפקא: מאן דאמר מנעל לכתחלה [לא] מ"ט אילימא משום דהו"ל פנתא מעל וארקתא מעל דמעל אי הכי אפילו דיעבד נמי לא אלא גזרה משום מנעל מרופט כלומר פשיטא דבכה"ג כשר ולא מעל דמעל הוא ומהכא משמע שאין מנעל וסנדל מדפוס א' דהא אמר מעיקרא שהמנעל מיפסיל משום מעל דמעל והסנדל כשר אלמא אין לסנדל פנתא שקורי' אנפיירי בלעז: א"ר ינאי בין שהתיר הוא ושמטה היא בין שהתירה היא ושמט הוא חליצתה פסולה עד שתתיר היא ותשמיט היא בעי ר' ינאי קרעתהו מהו שרפתהו מהו גלויי כרעא בעינן והא איכא או דלמא חליצה בעינן וליכא תיקו. בעא מניה נחמיה בן ברוך מרבה שני מנעלים זה על גב זה מהו. ה"ד אילימא דשלפתיה